

АПРОБАЦІЯ АВТОРСЬКИХ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ВИХОВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПАРТНЕРСТВІ ВЧИТЕЛІВ І БАТЬКІВ: РЕЗУЛЬТАТИ Й ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ

APPROVAL OF THE AUTHOR'S TEACHING AND METHODOLOGICAL MATERIALS FOR THE ORGANIZATION OF PEDAGOGICAL SUPPORT IN UPBRINGING RESPONSIBILITY OF PRIMARY SCHOOLCHILDREN IN PARTNERSHIP OF TEACHERS AND PARENTS: RESULTS AND ISSUES OF IMPLEMENTATION

Здійснено аналіз результатів, проблем й перспектив застосування авторських навчально-методичних матеріалів для організації педагогічної підтримки виховання відповідальності молодших школярів у партнерстві вчителів і батьків в ЗЗСО. Резюмовано, що апробація навчально-методичного комплексу та програм психолого-педагогічної підготовки батьків до виховання відповідальності молодших школярів у партнерстві вчителів і батьків відбувалась на базі пілотних майданчиків – ЗЗСО. Пілотні майданчики вибиралися за такими критеріями: участь в апробації освітніх установ з різних областей України; участь міських та сільських освітніх закладів; участь освітніх установ з різним рівнем готовності вчителів та батьків до виховання відповідальності молодших школярів. Підкреслено, що апробація навчально-методичного комплексу та програм психолого-педагогічної підготовки батьків та педагогів ЗЗСО до виховання відповідальності молодших школярів в умовах партнерської взаємодії здійснювалась впродовж трьох взаємопов'язаних етапів. Змістовне та тематичне навантаження кожного тижня складалося залежно від вимог Державного стандарту початкової загальної освіти та програми психолого-педагогічної підготовки батьків. Усі заплановані види робіт та різноманітні заходи вбудовані в систему, яка дозволяла здійснювати інтеграцію різних методів, прийомів, форм та напрямків роботи з усіма учасниками освітнього процесу – учнями, педагогами, батьками.

В рамках реалізації авторських новацій застосовувались різні форми й методи роботи з вчителями (настановчі наради, дискусійний клуб, консультації різного характеру та ін.), учнями початкових класів (бібліотечна година, тематична розмова, сімейний проект та ін.), батьками (диспути, дискусійні клуби, консультації, тренінги, сімейні проекти та ін.). Аналіз результатів дослідження засвідчив переваги (доступність викладу матеріалів, їх відповідність віковим особливостям учнів початкової школи, наявність чітких формулювань; чіткість у структуруванні анонсованої програми, наявність цікавого та різнобічного матеріалу й методичних вказівок до використання різноманітних форм та методів роботи та ін.) й труднощі апробації авторських навчально-методичних матеріалів для організації педагогічної підтримки виховання відповідальності молодших школярів у партнерстві вчителів і батьків в ЗЗСО (завантаженість батьків на роботі; неготовність батьків регулярно взаємодіяти з класним керівником, психологом, соціальним педагогом для забезпечення виховання відповідаль-

ності учнів; проблеми у виборі оптимального для учасників освітнього процесу – батьків та вчителів – часу для проведення спільних програмних заходів (лекцій, тренінгів, дискусій тощо), присвячених проблемі виховання відповідальності молодших школярів та ін.).
Ключові слова: форми, методи, педагогічна підтримка, виховання, відповідальність, партнерство, учні, батьки, педагоги.

Analysis of results, issues and prospects of implementation of the author's teaching and methodical materials for organization of pedagogical support in upbringing responsibility of primary schoolchildren in partnership of teachers and parents in the institutions of general secondary education has been done. It has been resumed that approval of the teaching and methodical complex and programs of psychological and pedagogical training of parents for upbringing responsibility of primary schoolchildren in partnership of teachers and parents took place on the basis of pilot sites – the institutions of general secondary education. Pilot sites have been chosen due to the following criteria: participation in approval of educational institutions from different regions of Ukraine; participation of urban and rural educational institutions; participation of educational establishments with different level of readiness of teachers and parents for upbringing responsibility of primary schoolchildren. It has been emphasized that approval of teaching and methodical complex and program of psychological and pedagogical training of parents and teachers of the institutions of general secondary education for upbringing responsibility of primary schoolchildren in the conditions of partnership interaction was carried out in three interrelated stages. The content and thematic load of each week was made depending on the requirements of the State Standard of Primary General Education and the program of psychological and pedagogical training of parents. All planned types of works and various activities were filled into a system that allowed the integration of different methods, techniques, forms and directions of work with all participants of the educational process – pupils, teachers, parents.

As part of the implementation of author's innovations, various forms and methods of working with teachers (guidance meetings, discussion club, consultations of various nature, etc.), primary school pupils (library hour, thematic conversation, family project, etc.), parents (disputes, discussion clubs, consultations, trainings, family projects, etc.) were used. Analysis of the research results has proved the advantages (availability of presentation of materials, their correspondence to the age characteristics of primary school pupils, availability of clear wording; clarity in the structuring of the announced syllabus, availability of interesting and versatile

УДК 378.147.34:78/89
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/49.2.33>

Мацібора Н.О.,
аспірантка кафедри
теорії та історії педагогіки
Київського університету
імені Бориса Грінченка

material and methodical instructions for the use of various forms and methods of work, etc.) and difficulties of approbation of the author's teaching and methodical materials for organization of pedagogical support in upbringing responsibility of primary schoolchildren in partnership of teachers and parents in the institutions of general secondary education (parents' workload; unwillingness of parents to regularly interact with the class teacher, psychologist, social ped-

agogue to ensure the upbringing responsibility of pupils; problems in choosing the optimal educational process for the participants – parents and teachers – the time for conducting joint program events (lections, trainings, discussions, etc.), devoted to the problem of upbringing responsibility of primary schoolchildren, etc.).
Key words: forms, methods, pedagogical support, upbringing, responsibility, partnership, pupils, parents, teachers.

Постановка проблеми у загальному вигляді.

В умовах ціннісно-смыслові кризи, яка пов'язана з особливістю стану соціальних трансформацій суспільства, процес становлення індивідуальної системи цінностей у молодших школярів та підлітків пов'язаний з численними ризиками, у тому числі з недостатньою інформованістю батьків з питань сімейного виховання та розвитку особистості дитини. Проте стає дедалі очевиднішим, що виховання відповідальності учнів початкової школи, усвідомлення школярами себе як відповідального громадянина українського суспільства, неможливе без тісної взаємодії та взаєморозуміння між сім'єю та школою. Найважливішим чинником виховання відповідальності молодших школярів є готовність школи та сім'ї до підвищення їх виховного потенціалу.

З цієї метою в рамках нашого дослідження здійснено апробацію навчально-методичних комплексів та програм психолого-педагогічної підготовки батьків до виховання відповідальності молодших школярів у партнерстві вчителів і батьків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про інтерес сучасних науковців до проблеми організації педагогічної підтримки виховання молодших школярів у партнерстві вчителів і батьків відбивається в значній кількості сучасних наукових публікацій. Так, Н. Басюк класифікував форми взаємодії вчителя з батьками молодших школярів в умовах Нової української школи [1]. Тоді як І. Вікторенко, Л. Горобець [3] виявили нові професійні ролі та функції сучасного вчителя в контексті Концепції Нової української школи.

В напрацюваннях О. Гончар знаходимо теоретико-методологічні засади ідеї педагогічної взаємодії учасників навчального процесу [4], які корелюють з думкою І. Мирної щодо специфіки розвитку соціальної компетентності класних керівників загальноосвітніх навчальних закладів у процесі професійної діяльності [5]. Проблематика взаємодії сім'ї та школи як важлива умова ефективності виховного процесу відображена в доробку О. Молчанюк [6]. Доповнення окресленої теми відбивається в працях Л. Повалій [8], котра конкретизує взаємодоповнюючу роль школи і сім'ї у формуванні гуманних батьківсько-дитячих взаємин. Організація педагогічного партнерства вимагає підготовки вчителя до використання інноваційних педагогічних технологій у початковій школі [7].

Питання виховання відповідальності молодших школярів в умовах взаємодії вчителів і батьків в ЗЗСО залишилось поза межами наукових розвідок сучасних дослідників. Однак О. Василенко пропонує критеріїв і показників соціальної відповідальності учнів [2]. В. Тернопільська виявила засадничі постулати формування соціальної відповідальності старшокласників у позанавчальній діяльності [9]. Своєю чергою Т. Ткачук [10] проаналізувала психологічні умови виховання почуття відповідальності у молодших школярів. Однак проблема розробки навчально-методичного забезпечення для педагогічної підтримки виховання відповідальності молодших школярів у партнерстві вчителів і батьків не знайшло належного відображення в сучасній науковій літературі.

Тому **метою статті** визначено аналіз результатів, проблем й перспектив застосування авторських навчально-методичних матеріалів для організації педагогічної підтримки виховання відповідальності молодших школярів у партнерстві вчителів і батьків в ЗЗСО.

Виклад основного матеріалу. Апробація навчально-методичного комплексу та програм психолого-педагогічної підготовки батьків до виховання відповідальності молодших школярів у партнерстві вчителів і батьків відбувалась на базі пілотних майданчиків – ЗЗСО. Пілотні майданчики вибиралися за такими критеріями:

- участь в апробації освітніх установ з різних областей України;
- участь міських та сільських освітніх закладів;
- участь освітніх установ з різним рівнем готовності вчителів та батьків до виховання відповідальності молодших школярів.

В апробації навчально-методичних комплексів та психолого-педагогічної підготовки батьків до виховання відповідальності молодших школярів у партнерстві вчителів і батьків брали участь вчителі початкових класів, учні, їх батьки й адміністрація ЗЗСО.

При взаємодії з учнями в ході апробації психолого-педагогічної підготовки батьків до виховання відповідальності молодших школярів у партнерстві вчителів і батьків експериментальна робота спрямовувалась на:

- виділення ціннісних орієнтирів виховання відповідальності молодших школярів;
- визначення рівня співвідношення виховання відповідальності молодших школярів із загальною культурою учнів;

– врахування віково-психологічних особливостей виховання відповідальності у дитячому віці.

При взаємодії з педагогами під час апробації навчально-методичних комплексів та психолого-педагогічної підготовки батьків до виховання відповідальності молодших школярів у партнерстві вчителів і батьків робота зорієнтовувалась на:

– роз'яснення специфіки використання різноманітних психолого-педагогічних методів і технологій виховання відповідальності молодших школярів в умовах початкової освіти;

– реалізацію концептуальних основ виховання відповідальності особистості;

– виявлення та використання в роботі з учнями критеріїв вихованості відповідальності тощо.

При взаємодії з батьками в ході апробації згаданих новацій робота була пов'язана з:

– роз'ясненням специфіки врахування віку учнів початкової школи під час виховання відповідальності молодших школярів;

– виявленням ступеня готовності батьків (когнітивної, мотиваційної, операційної та організаційної);

– розгляд складових компонентів відповідальності молодших школярів та ін.

Апробація навчально-методичного комплексу та програм психолого-педагогічної підготовки батьків та педагогів ЗЗСО до виховання відповідальності молодших школярів в умовах партнерства здійснювалась впродовж трьох взаємопов'язаних етапів. Тривалість кожного етапу – один місяць. Кожен етап включав 4 етапи (4 тижні). Змістовне та тематичне навантаження кожного тижня складалося залежно від вимог та рекомендацій Державного стандарту початкової загальної освіти та програми психолого-педагогічної підготовки батьків. Усі заплановані види робіт та різноманітні заходи вибудовані в систему, яка дозволяла здійснювати інтеграцію різних методів, прийомів, форм та напрямків роботи з усіма учасниками освітнього процесу – учнями, педагогами, батьками.

Під час експериментальної роботи з педагогами використовувалися такі форми роботи як настановчі наради, дискусійний клуб, консультації різного характеру та ін. Працюючи з учнями початкових класів форми організації виховного процесу були також різноманітні – бібліотечна година, тематична розмова, сімейний проект та інших.

Робота з батьками проводилася у вигляді віртуальних лекторіїв, тематичних зустрічей, батьківських форумів – диспутів, дискусійних клубів, консультацій, тренінгів, сімейних проектів. До проведення всіх перерахованих заходів залучалися спеціалісти різного профілю – педагоги-психологи, соціальні педагоги, вчителі-предметники, вихователі груп продовженого дня, працівники бібліотеки та ін.

Особливу увагу було приділено виявленню рівня готовності педагогів та керівників пілотних майданчиків до проведення процедури апробації

навчально-методичного комплексу та програм психолого-педагогічної підготовки батьків та вчителів початкової школи до виховання відповідальності молодших школярів в умовах партнерства. З цією метою проводилося анкетування (з використанням анкет та опитувальників), результати якого дозволили не лише виявити рівень готовності педагогів, а й запланувати такі види робіт, які б дозволили в ході проведення процедури апробації скоригувати початковий рівень готовності вчителів до окресленого аспекту виховання. Анкетування дозволило у тому числі скоригувати зміст навчально-методичних матеріалів та програми з урахуванням специфіки діяльності ЗЗСО.

Запропоновані до апробації навчально-методичні матеріали для педагогів та програми психолого-педагогічної підготовки батьків до виховання відповідальності молодших школярів у партнерстві вчителів і батьків викликали живий інтерес. Вчительською спільнотою та представниками батьківської аудиторії відзначалися їх актуальність та новизна, необхідність та затребуваність: «...Вони допоможуть вчителю спланувати роботу з консолідації різних верств громадянського суспільства в рамках соціального партнерства сім'ї та школи; активізують педагогічний пошук та впровадження ефективних форм та методів виховання, зберігаючи кращі традиції, засновані на вітчизняних цінностях, сприятимуть залученню батьків до проблеми виховання відповідальності дітей за допомогою реалізації розроблених продуктів». Педагоги загалом високо оцінили якість та ефективність навчально-методичних матеріалів для вчителів та програм для батьків щодо виховання відповідальності учнів початкової школи, відзначивши такі позитивні моменти:

– доступність викладу матеріалів, їх відповідність віковим особливостям дитини, наявність чітких формулювань;

– чіткість у структуруванні програми, наявність цікавого та різнобічного матеріалу та різноманітних форм та методів роботи;

– повноту та логічність презентованих у програмах навчально-методичних розробках матеріалів;

– чіткість і обґрунтованість позначених в апробованих матеріалах принципів виховання відповідальності учнів початкової школи та критеріїв її сформованості, ключових виховних завдань, базових національних цінностей українського суспільства;

– представленість конкретних пропозицій щодо використання сучасних педагогічних технологій у рамках соціального партнерства сім'ї та школи;

– спрямованість на підвищення мотивації щодо освоєння батьківської компетенції, необхідної для повноцінного розвитку особистості дітей.

За підсумками апробації було виділено певні труднощі, з якими зіткнулися педагоги та батьки. Ці проблеми викликані низкою чинників як об'єктивного,

так і суб'єктивного характеру. Так, з переходом українського суспільства до нової фази історичного розвитку зросла соціальна, духовна та економічна диференціація населення. Трансформація суспільства супроводжувалася складною перебудовою ціннісно-смыслові структури свідомості й призвела до деякої прагматизації відносин між людьми, світоглядної кризи. Внаслідок цього, провідні інститути виховання – школа та сім'я – почали помітно втрачати свої виховні позиції. Особливо було підірвано виховно-освітній потенціал сім'ї, яка відіграє унікальну роль у формуванні особистості на ранніх етапах онтогенезу. Наголошуючи на труднощах, що виникли в процесі апробації програм для батьків, педагоги посилаються на наступні фактори:

- завантаженість батьків на роботі;
- неготовність батьків регулярно взаємодіяти з класним керівником, психологом, соціальним педагогом з питань профілактики та попередження дефектів виховання;
- проблеми у виборі оптимального для учасників освітнього процесу – батьків та вчителів – часу для проведення спільних програмних заходів (лекцій, тренінгів, дискусій тощо), присвячених проблемі виховання відповідальності учнів початкової школи;
- неготовність батьків навчатися та підвищувати рівень педагогічної компетенції;
- небажання частини батьків чесно відповідати на поставлені в опитувальниках та анкетах питання та, тим самим, демонструвати свою батьківську неспроможність;
- орієнтованість батьків більшою мірою на процес та результат навчальної діяльності дитини;
- більшість батьківських очікувань пов'язані з отриманням високих академічних результатів дітей, їх кар'єрного зростання та отримання надалі високих доходів;
- ухиляння більшості батьків від виконання роботи з виховання відповідальності учнів початкової школи.

Загалом педагоги та керівники пілотних майданчиків, що брали участь в апробації, відзначали консервативність та інертність більшості батьків, споживче ставлення до школи. Фахівці пілотних майданчиків переконані, що проблема низького рівня батьківської компетенції стає серйозною загрозою не тільки для повноцінного розвитку особистості дитини, але й для цілеспрямованого формування ціннісної бази підростаючого покоління.

Висновки. На закінчення необхідно наголосити, що апробація навчально-методичних комплексів та програм психолого-педагогічної підготовки батьків до виховання відповідальності молодших школярів у партнерстві вчителів і батьків стимулювала пошук нових форм взаємодії

батьків та освітян, сприяла налагодженню конструктивних відносин між ними, усвідомленню сім'єю та школою взаємних інтересів щодо вирішення виховних завдань та узгодження педагогічних стратегій, спрямованих на виховання відповідальності учнів початкової школи. Так, в рамках реалізації авторських новацій застосовувались різні форми й методи роботи з вчителями (настановчі наради, дискусійний клуб, консультації різного характеру та ін.), учнями початкових класів (бібліотечна година, тематична розмова, сімейний проект та ін.), батьками (диспути, дискусійні клуби, консультації, тренінги, сімейні проекти та ін.).

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Басюк Н.А. Форми взаємодії вчителя з батьками молодших школярів в умовах Нової української школи. *Підготовка майбутніх фахівців у контексті становлення Нової української школи: компетентнісний підхід : збірник наукових праць*. 2019. У 2-х ч. Ч. II. С. 9–12.
2. Василенко О. М. Розробка критеріїв і показників соціальної відповідальності учнів. *Journal «ScienceRise: Pedagogical Education»*. 2017. № 7(15). С. 41–45.
3. Вікторенко І., Горобець Л. Нові професійні ролі та функції сучасного вчителя в контексті Концепції Нової української школи. *Професіоналізм педагога: теоретичний й методичні аспекти*. 2019. Вип. 11. С. 93–106.
4. Гончар О. В. Теоретико-методологічні засади ідеї педагогічної взаємодії учасників навчального процесу. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2010. Вип. 7. С. 21–26.
5. Мирна І. О. Розвиток соціальної компетентності класних керівників загальноосвітніх навчальних закладів у процесі професійної діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Житомир, 2015. 312 с.
6. Молчанюк О. В. Взаємодія сім'ї та школи як важлива умова ефективності виховного процесу. *Вісник післядипломної освіти*. 2021. Випуск 15(44). С. 193–205.
7. Підготовка вчителя до використання інноваційних педагогічних технологій у початковій школі : монографія / О. М. Коберник, Г. І. Коберник, Г. П. Волошина, О. П. Муковіз, В. М. Голуб; ред.: Г. І. Коберник; Уман. держ. пед. ун-т ім. П. Тичини. Умань : Сочинський М.М., 2017. 190 с.
8. Повалій Л. В. Взаємодоповнююча роль школи і сім'ї у формуванні гуманних батьківсько-дитячих взаємин. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : зб. наук. пр.* 2014. № 1 (35). С. 401–410.
9. Тернопільська В. І. Формування соціальної відповідальності старшокласників у позанавчальній діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук / Інститут проблем виховання АПН України. К., 2003. 21 с.
10. Ткачук Т. А. Психологічні умови виховання почуття відповідальності у молодших школярів. *Молодий вчений*. 2017. № 7 (47). С. 126–129.